

SLOVENSKI PROSTOR OD DIOKLECIJANA DO TEODOZIJA

Doba cesarja Dioklecijana je ob koncu 3. stoletja prinesla najprej stabiliziranje obrambnih in gospodarskih razmer, novo upravno ureditev (v današnjem slo. prostoru so nastale 4 poznoantične province: Venetia et Histria, Noricum Mediterraneum, Savia, Pannonia Prima. V začetku 4. stol. pride do zadnjega preganjanja kristjanov. Tako nam Hieronimijanska martirologija v kombinaciji s podatki iz ohranjenih legend poroča o preganjanju kristjanov v rimski Panoniji in posameznih mučencih. Vsi so bili žrtev 4. Dioklecijanovega edikta. Zanimiv je primer Florijana, ki je prvi in edini po imenu poznan zgodnjekrščanski mučenec iz province Obrežni Norik. Morda je bil kot kristjan prisilno upokojen z mesta predstojnika urada civilnega upravnika province na podlagi 1. Dioklecijanovega edikta. Ko so v Lavriaku preganjali kristjane, se je napotil tja. Aretirali so ga, provincialni namestnik ga je dal zaslišati in mučiti, nato so ga verjetno 4. maja 304 obteženega s kamnom porinili z mostu v Anižo. Pod vladanjem cesarja Konstantina je prišlo do zadnjega gospodarskega vzpona v antični dobi, prišlo je tudi do preobrata na verskem področju, Konstantin je krščanstvo izenačil z ostalimi religijami na rimskem ozemlju. O širjenju krščanstva na severnojadranskem in zahodnobalkanskem prostoru v 4. stol. je zelo malo virov (Hieronimova korespondenca in ostanki arijanske književnosti zahodnega Ilirika), zato je rekonstrukcija težka. Vemo, da proces ni potekal enotno po vsem ozemlju, ter da okrog 400 v primerjavi z okrog 300 bistveno napredoval. Po koncu preganjanja kristjanov v Iliriku okrog 308, najkasneje do 311, je na ozemlju Z Balkana, sr. Podonavja in S Jadrana znanih ducat krščanskih skupnosti. Omenjene so v glavnih mestih provinc in nekaterih pomembnejših mestih. Pojavi širjenja krščanstva iz mest na podeželje se nanašajo na bližino mest. Najstarejše skupnosti so se izoblikovale na začetku ali najkasneje sredi 3. stol. V dobi Konstantina se je veliko poganov pokristjanilo, vendar je bilo to velikokrat le formalno, zaradi oportunitizma, posledica česar je bila šibka vera, odpadništvo. Cesarska zakonodaja, ki je podpirala krščanstvo, je bila do poganstva v splošnem tolerantna. Ohranilo se ni nobeno poročilo o obliki in vsebini krščanskega misijona. Izjemnega pomena za razvoj krščanstva na tem prostoru je bil izgon Arija in njegovih somišljenikov v Ilirik. Arijev prihod v Ilirik 325 in nastop 2 učencev 335 je bil uvod v polstoletne verske vojne, kjer je imel Z Ilirik pomembno vlogo. Sredi 4. stol. se nadaljuje postopen zaton poganstva, bolj intenzivno kot pod Konstantinom. Konstantinovi sinovi so začeli izrecno omejevati poganstvo. Pod Julijanom Odpadnikom (361 – 363) je sledilo kratko obdobje ponovnega poganškega vzpona, nato pa je sledilo četrto stoletje bolj uravnoteženih odnosov med kristjani in pogani. Obdobje od Konstantinove smrti 337 do nastopa Teodozija 379 je v Z Iliriku potekalo v znamenju spopadov znotraj krščanske skupnosti (med pravovernimi in arijanci), ki so se kazali kot polemike na cerkvenih zborih, na nižji ravni pa kot volilni boj za pomembnejše škofijske sedeže. V te spopade se je vključevala tudi nižja duhovščina in verno ljudstvo. Spopad se je končal v obdobju 378-381 z zmago pravovernega krščanstva. Vlada cesarja Teodozija je odločilnega pomena za pospešitev procesa pokristjanjevanja na tem področju in tudi celotnem rimskem cesarstvu. Državo je skušal voditi karseda enotno in na podlagi nicejske veroizpovedi.

Najbolj znana je krščanska skupnost v Ogleju, saj jo osvetljujejo spisi oglejskih cerkvenih očetov (Kromacij, Rufin) in arheološke najdbe. V Emoni je bila krščanska skupnost okoli 380 organizirana kot škofija. Emonski škof Maksim je zastopal pravovernost. V mestu se

arijanstvo ni nikoli uveljavilo. Poročilo o poganskem slavju ob sprejemu cesarja Teodozija v Emoni 288 kaže na to, da je bila mestna uprava še vedno v rokah poganov in da se je za staro religijo še vedno opredeljeval znaten del mestnega prebivalstva. Krščanska skupnost v Petovioni, ki je bila okrog 380 versko razcepljena na pravoverne in arijance, se 381 ne omenja več. Z begom arijanskega škofa Julijana Valensa je petovionska krščanska skupnost postala pravoverna. 4. stoletje je čas velikih državljanskih vojn, ki so potekale na prostoru med S Italijo in Balkanom. Najpomembnejša med njimi je bila druga državljanska vojna v času cesarja Teodozija, ki se je končala z bitko pri Frigidu 6. 9. 394, v kateri sta se spopadla krščanski cesar Teodozij in pogan Evgenij. Bitka pri Frigidu v primeru Evgenijeve zmage ne bi dosti spremenila zgodovinskega razvoja, prevlada krščanstva ne bi bila ogrožena, torej je bila v prvi vrsti znamenje za dokončno uveljavitev krščanstva. Obstaja pogansko in krščansko izročilo o tej bitki. Obe povezujeta bitko z naravnimi pojavi, pogansko s sončnim mrkom, krščansko z nenavadnim viharjem. Menda je piš bril Evgeniju v obraz in to naj bi ga stalo zmage. Toda to prepričanje je lahko zavajajoče: kdo pravi, da Teodozij ne bi zmagal tudi v normalnih vremenskih pogojih?

Teodozij je 395 umrl in prišlo je do delitve države med njegova sinova Honorija in Arkadija.